

Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady

Martina Bečvářová

Úvodní slovo

In: Martina Bečvářová (author): Eukleidovy Základy, jejich vydání a překlady. (Czech). Praha: Prometheus, 2002. pp. 3–4.

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/401797>

Terms of use:

© Bečvářová, Martina

Institute of Mathematics of the Czech Academy of Sciences provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This document has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://dml.cz>

ÚVODNÍ SLOVO

Tato monografie, která vznikala v letech 1999 až 2001 na katedře aplikované matematiky Dopravní fakulty ČVUT, je z velké části věnována českým překladům a překladatelům Eukleidových *Základů*. Bezprostředním podnětem k práci na tomto tématu byl objev zcela zapomenutého českého překladu patnácti knih *Základů* z osmdesátých let 19. století, jehož autorem byl středoškolský profesor Josef Smolík.

První část knihy mapuje cestu Eukleidových *Základů* od jejich vzniku až do současnosti. Jednotlivé paragrafy jsou věnovány výsledkům řecké matematiky šestého až čtvrtého století před naším letopočtem, Eukleidovi a jeho *Základům*, jejich šíření, studiu a komentování v řeckém světě, římské říši, Byzanci, arabském světě, středověké Evropě a židovské komunitě. Čtenář se zde rovněž seznámí se základními fakty o nejvýznamnějších latinských a řeckých tiscích *Základů* a o jejich různých vydáních v národních jazycích z let 1482 až 2001. Tyto partie byly sepsány na základě studia řady monografií a časopiseckých prací, na jejichž stránkách jsou mnohé informace rozptýleny.

Monografie se snaží zaplnit mezeru v literatuře, neboť dostatečně podrobná a přehledná stať o této problematice zatím chybí nejen v českém jazyce.¹

Druhá část knihy je věnována osudu českých překladů Eukleidových *Základů*. Je zde popsán neúspěšný pokus *Jednoty českých matematiků* z let 1870 až 1871, neúspěch Josefa Smolíka, který celé *Základy* přeložil koncem osmdesátých let 19. století, nepodařilo se mu je však vydat, dále překladatelské úsilí Františka Fabingera a Františka Servíta, kteří přeložili a vydali první knihu *Základů* v roce 1903, a nakonec úspěšné vydání kompletního překladu Františka Servíta. Tato část knihy vznikla zejména na základě studia archivních pramenů, přihlédnuto bylo i k několika časopiseckým článkům a výročním zprávám.

Ve třetí části monografie je provedena komparace českých překladů. Největší pozornost je věnována první knize, neboť Fabinger další knihy nepřekládal. Ke komparaci tří českých překladů byla využita řada vydání Eukleidových *Základů*.

Tři paragrafy čtvrté části knihy jsou věnovány životu a dílu českých překladatelů Eukleidových *Základů*, Josefa Smolíka (1832–1915), středoškolského profesora matematiky, fyziky, českého a francouzského jazyka, Františka Fabingera (1863–1938), středoškolského profesora matematiky a fyziky, a Františka Servíta (1848–1923), středoškolského profesora latiny a řečtiny. Tyto partie byly sepsány na základě archivního bádání, studia knižní i časopisecké literatury, novinových zpráv a odborných časopiseckých prací.

¹ Ani v cizojazyčné literatuře není tato problematika až na několik výjimek (Heath a Camerer) přehledně zpracována.

Pátá část knihy obsahuje seznamy rukopisů a tisků Eukleidových *Základů*, které jsou uloženy v knihovnách České republiky. Je zde uvedeno 10 rukopisů (8 latinských, 1 německý a 1 český) a 326 tisků, z nichž je 146 různých (67 latinských, 3 řecké, 14 latinsko-řeckých, 33 německých, 12 francouzských, 6 italských, 1 anglický, 1 španělský, 1 ruský, 1 maďarský, 1 polský, 1 srbský, 1 hebrejský, 1 arabský, 1 v sanskrtu a 2 české). Jednotlivé položky jsou v seznamech řazeny podle data tisku (u rukopisů podle předpokládané doby vzniku), úplný název je doplněn zkratkou instituce a signaturou, pod kterou je možno rukopis nebo tisk vyhledat.

V šesté části knihy je otištěn Smolíkův překlad tzv. čtrnácté a patnácté knihy Eukleidových *Základů*; text těchto dvou knih dosud česky publikován nebyl.

V závěru monografie je uvedena kopie části rukopisu Smolíkovy překlady Eukleidových *Základů*; přetištěn je zde titulní list, úvod a celá první kniha.

Je třeba upozornit na několik problémů, které se objevovaly při studiu bohatého množství materiálů a při jejich zpracovávání. Problémy byly zejména s různými verzemi byzantských, arabských a hebrejských jmen, která v různých monografiích značně kolísají. Další problémy byly při přepisu názvů rukopisů a tisků, neboť se objevovala řada odchylek od latinského pravopisu, stylistických nedostatků, grafických a typografických úprav. Názvy jsou uvedeny tzv. transliterací, tj. jde o doslovný přepis titulních listů.

Při práci byly využity zejména materiály z následujících institucí: Archív Národního muzea, Archív Univerzity Karlovy, Archív Akademie věd ČR, Archív hlavního města Prahy, Státní oblastní archív v Praze, Státní oblastní archív v Pardubicích, Státní oblastní archív v Zámrsku, Knihovna Matematicko-fyzikální fakulty UK, Knihovna Matematického ústavu Akademie věd ČR, Základní knihovna Akademie věd ČR, Národní knihovna v Praze, Knihovna Národního muzea a Knihovna J. Á. Komenského v Praze. Úplný seznam knihoven, ve kterých bylo pátráno po Eukleidových *Základech*, je uveden v páté kapitole.

Děkuji pracovníkům archívů a knihoven, kteří mi při pátrání po archiváliích a literatuře pomáhali. Především děkuji PhDr. Petru Maškovi za pomoc při shromažďování informací o knižních fondech zámeckých a hradních knihoven České republiky, PhDr. Janu Škodovi za kontrolu přepisu titulních listů starých tisků, Mgr. Martině Ernestové a Mgr. Šárce Voráčové za počítačové zpracování obrázků a svému manželovi, doc. RNDr. Jindřichu Bečvářovi, CSc., za pečlivé pročtení rukopisu.

Martina Bečvářová